

BEZPIECZEŃSTWO JEDNOSTKI W LITERATURZE PRZEDMIOTU

SAFETY OF THE INDIVIDUAL IN LITERATURE

Abstract: Individual security is currently of growing interest to researchers in security sciences. The article presents definitions of this security, formulated by politicians and academics. Because researchers still do not agree on an unequivocal understanding of the concept of the security of an individual, the article refers to many definitions, because each of them contains a particle (definition element). Behind Fen Osler Hampson presented three concepts of understanding the security of an individual are found in the literature. The key question of the article concerns the question of whether, in the perspective of security sciences, individual security should be treated as an independent concept or as an element of national security.

Keywords: human security, concepts of defining human security, national security, security studies, security science

Wprowadzenie

Chociaż problematyka bezpieczeństwa jednostki interesowała badaczy nauk społecznych w kontekście rozwoju międzynarodowego od dawna, to dopiero w latach 90. XX wieku znalazła się w centrum zainteresowania polityków i przedstawicieli nauki o stosunkach międzynarodowych. Wśród polityków, znaczący wkład w tej debacie przynależą sekretarzowi generalnemu ONZ w latach 1997–2006) Kofi Annanowi, który osobiście zaangażował się w bezpieczeństwo ludzi zagrożonych wojnami, dyskryminacją rasową, brakiem praw kobiet i wreszcie – uchodźców¹.

¹ F.O. Hamson, *Bezpieczeństwo jednostki*, [w:] *Studia bezpieczeństwa*, Williams P. (red.), Kraków 2012, s. 226.

Przez prawie trzy dekady w naukach społecznych, a w szczególności w wyłonionych ze stosunków międzynarodowych *studiach bezpieczeństwa* (*security studies*), a w Polsce od 2011 r., kiedy to powołano do życia nauki o bezpieczeństwie, jako dyscyplinę naukową – trwa żywa dyskusja na temat pojęcia bezpieczeństwa jednostki i jego relacji z bezpieczeństwem narodowym i międzynarodowym.

Problematyka bezpieczeństwa jednostki ma oczywisty związek z ochroną ludności, a więc z tą problematyką bezpieczeństwa, jaką interesuje się prof. dr hab. Romuald Kalinowski. Artykuł ten poświęcony jest uznaniu zasług Profesora Kalinowskiego w badaniach problematyki bezpieczeństwa z okazji Jego Jubileuszu – 70. rocznicy urodzin. Drogi Przyjacielu, Romku – sto lat i dużo zdrowia oraz wszelkiej pomyślności...

W artykule dokonam przeglądu definicji bezpieczeństwa jednostki na podstawie literatury przedmiotu oraz próby określenia miejsca i roli tego bezpieczeństwa wśród innych kategorii nauk o bezpieczeństwie.

Koncepcje definiowania bezpieczeństwa jednostki

Zgodzić się trzeba z Fenem Oslerem Hampsonem, że debaty nad bezpieczeństwem jednostki w perspektywie studiów bezpieczeństwa koncentrują się w ramach trzech koncepcji tego pojęcia². Mają one także duży wpływ na definiowanie tego bezpieczeństwa w naukach o bezpieczeństwie.

Pierwsza koncepcja oparta jest na liberalnym uznaniu praw człowieka i rządów prawa, a zatem bezpieczeństwo jednostki wymaga ochrony i wspierania tych wartości.

Druga z kolei koncepcja odnosi się do kwestii humanitarnych i dotyczy ochrony jednostek za pomocą prawa międzynarodowego, w szczególności w wymiarze ludobójstwa, zbrodni wojennych czy eliminacji broni szczególnie niebezpiecznej dla ludności cywilnej i innych osób nieuczestniczących w walkach.

Trzecia koncepcja ma szerszy zakres przedmiotowy od poprzednich i dotyczy kwestii utrzymania życia jednostki i jego jakości (dobrostanu). W tej koncepcji warunkowania bezpieczeństwa jednostki dotyczą wielu obszarów życia człowieka: ekonomicznych, ekologicznych, społecznych i innych. Ze

² F.O. Hamson, *Bezpieczeństwo jednostki...*, dz. cyt., s. 227.

względem właśnie na szeroki zakres przedmiotowy koncepcja ta pozostaje w ogniu najbardziej zaciętej krytyki.

Przykładem badania bezpieczeństwa jednostki w szerokim kontekście (z perspektywy nauk społecznych) jest na gruncie polskim znakomita praca Brunona Hołysty³. Mimo że praca w całości poświęcona jest bezpieczeństwu jednostki, autor nie definiuje tego pojęcia, ale bardzo szeroko i kompetentnie opisuje różnorodne jego aspekty. Jednakże z powodu wielodyscyplinarnego ujęcia bezpieczeństwa jednostki, praca ta nie kwalifikuje się do zakresu przedmiotowego nauk o bezpieczeństwie. Książka Hołysty ukazuje, że problematyka bezpieczeństwa jednostki jest niezmiernie rozległa i stanowi przedmiot zainteresowania wielu nauk społecznych.

Niestety, żadna z powyższych koncepcji bezpieczeństwa jednostki nie znajduje wśród badaczy powszechnej akceptacji. Świadczy to dobitnie o złożoności pojęcia bezpieczeństwo jednostki.

Zanim postawimy kluczowe pytanie tego artykułu, prześledźmy definicje pojęcia *bezpieczeństwo jednostki* w ujęciu polityków i badaczy.

Przykłady definiowania bezpieczeństwa jednostki przez polityków

W Programie Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju⁴ stwierdza się, że:

bezpieczeństwo jednostki ma dwa główne aspekty. Oznacza to przede wszystkim bezpieczeństwo przed takimi przewlekłymi zagrożeniami jak głód, choroby i represje. Po drugie, oznacza ochronę przed nagłymi i szkodliwymi zakłóceniami w codziennym życiu – zarówno w domach, w pracy, jak i w społecznościach. Takie zagrożenia mogą istnieć na wszystkich poziomach dochodu narodowego i rozwoju...

...Lista zagrożeń dla bezpieczeństwa jednostki jest długa, ale większość ich można rozpatrywać w kilku głównych kategoriach:

- bezpieczeństwo ekonomiczne
- bezpieczeństwo żywnościowe
- bezpieczeństwo zdrowotne
- bezpieczeństwo środowiskowe

³ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo jednostki*, Warszawa 2014.

⁴ United Nations Development Programme (UNDP), Human Development Report 1994. New York: Oxford University Press, 23, www.undp.org/hdro/1994/94.htm, (4.08.2019 r.).

- bezpieczeństwo osobiste
- bezpieczeństwo wspólnotowe
- bezpieczeństwo polityczne⁵

W oficjalnym dokumencie rządu Kanady stwierdzono:

Dla Kanady bezpieczeństwo jednostki oznacza wolność od wszechobecných zagrożeń dla praw, bezpieczeństwa i życia ludzi....

W związku z powyższym Kanada określiła pięć priorytetów polityki zagranicznej w celu poprawy bezpieczeństwa ludzi:

1. Ochrona ludności cywilnej, dbanie o budowanie woli międzynarodowej i wzmacnianie norm i zdolności zmniejszyć ludzkie koszty konfliktu zbrojnego.
2. Operacje wspierania pokoju, związane z budowaniem zdolności ONZ i sprostaniem coraz bardziej złożonym wymaganiom dotyczącym rozmieszczenia wykwalifikowanych pracowników, w tym Kanadyjczyków, w tych misjach.
3. Zapobieganie konfliktom, wraz ze wzmacnianiem zdolności społeczności międzynarodowej do zapobiegania konfliktom lub ich rozwiązywania, a także do budowania lokalnych zdolności do radzenia sobie z konfliktami bez przemocy.
4. Zarządzanie i odpowiedzialność, związane ze zwiększaniem odpowiedzialności instytucji sektora publicznego i prywatnego w zakresie ustalonych norm demokracji i praw człowieka.
5. Bezpieczeństwo publiczne, związane z budowaniem międzynarodowej wiedzy fachowej, zdolności i instrumentów w celu przeciwdziałania rosnącym zagrożeniom wynikającym z rozwoju międzynarodowej przestępczości zorganizowanej⁶.

Inaczej bezpieczeństwo jednostki definiuje rząd Japonii. W 1999 r. w dokumencie Ministerstwa Spraw Zagranicznych stwierdzono:

Japonia kładzie nacisk na „bezpieczeństwo jednostki” z perspektywy wzmocnienia wysiłków na rzecz przeciwdziałania zagrożeniom dla życia ludzkiego,

⁵ Tamże, s. 24-25.

⁶ Foreign ministry website: www.dfait-maeci.gc.ca/foreignp/humansecurity/menu-e.asp, (2.08.2019 r.).

środków do życia i godności, takich jak ubóstwo, degradacja środowiska, nielegalne narkotyki, międzynarodowa przestępczość zorganizowana, choroby zakaźne, takie jak HIV/AIDS, odpływ uchodźców i podjęła różne inicjatywy w tym kontekście. Aby zapewnić „ludzką wolność i potencjał”, należy rozwiązać szereg problemów z perspektywy „bezpieczeństwa ludzi”, skupionego na jednostce, wymagającego współpracy między różnymi podmiotami społeczności międzynarodowej, w tym rządami, organizacjami międzynarodowymi i społeczeństwem obywatelskim⁷.

Z kolei w 2000 r. uściślono to pojęcie:

Bezpieczeństwo ludzkie można zdefiniować jako zachowanie i ochronę życia i godności poszczególnych istot ludzkich. Japonia uważa, podobnie jak wiele innych krajów, że bezpieczeństwo ludzkie można zapewnić tylko wtedy, gdy jednostka jest pewna życia wolnego od strachu i wolnego od pragnień⁸.

W Federacji Rosyjskiej po raz pierwszy w 1992 r. wprowadzono do porządku prawnego pojęcie bezpieczeństwa jednostki ustawą „О безопасности”: „Bezpieczeństwo jednostki – stan ochrony osoby przed ingerencją psychiczną, fizyczną lub inną przemocą”⁹.

W raporcie z 2001 r. zatytułowanym *Odpowiedzialność za ochronę*: Międzynarodowa Komisja Interwencji i Suwerenności (ICISS) stwierdziła:

Bezpieczeństwo ludzi jest rzeczywiście niepodzielne. Nie ma już czegoś takiego jak katastrofa humanitarna, która ma miejsce „w odległym kraju, o którym niewiele wiemy”. W świecie współzależnym, w którym bezpieczeństwo zależy od struktur stabilnych suwerennych podmiotów, istnienie niestabilnych upadających państw, państw, które z powodu słabości lub złej woli ukrywają te niebezpieczeństwa, lub państw, które mogą utrzymać porządek wewnętrzny jedynie poprzez rażące naruszenia praw człowieka, mogą stanowić zagrożenie dla ludzi na całym świecie¹⁰.

⁷ Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs.

⁸ Takasu Y., Toward Effective Cross-Sectorial Partnership to Ensure Human Security in a Globalized World. Statement by Mr. Yukio Takasu, Director-General of Multilateral Cooperation Department, at the Third Intellectual Dialogue on Building Asia's Tomorrow. Bangkok, June 19, 2000; www.mofa.go.jp/policy/human_secu/speech0006.html, (4.08.2019 r.).

⁹ *Безопасность*, [в:] *Гражданская защита: Энциклопедия в 4-х томах*, Москва 2015.

¹⁰ ICISS, 2001: 5; za: A Critical Evaluation of the Concept of Human Security, www.e-ir.info/2014/07/05/a-critical-evaluation-of-the-concept-of-human-security/, (4.08.2019 r.).

Warto również zwrócić uwagę na definiowanie bezpieczeństwa jednostki przez urzędników ONZ, ujmowane – rzecz jasna – w kontekście międzynarodowym (tabela 1).

Tabela 1. Pojęcie bezpieczeństwa jednostki – urzędnicy ONZ

Autor/ autorzy	Bezpieczeństwo jednostki	Źródło
Kofi Annan (2001)	<i>W następstwie tych konfliktów [chodzi o wojny wewnętrzne lat 90. – R.W.] ewoluuje nowe rozumienie pojęcia bezpieczeństwa. Kiedyś było synonimem obrony terytorium przed atakiem zewnętrznym, wymogi bezpieczeństwa dziś zaczęły obejmować ochronę społeczności i jednostek przed przemocą wewnętrzną. Potrzeba bardziej skoncentrowanego na człowieku podejścia do bezpieczeństwa jest wzmocniona przez ciągłe zagrożenia, jakie broń masowego rażenia, zwłaszcza broń nuklearna, stanowią dla ludzkości: ich sama nazwa ujawnia ich zakres i zamierzony cel, jeśli kiedykolwiek zostały użyte.</i>	<i>Millenium Report, Chapter 3, p. 43-44</i> <www.un.org/millennium/sg/report/full.htm> 08/22/01
Kofi Annan (2001)	<i>Musimy również rozszerzyć nasze spojrzenie na to, co rozumie się przez pokój i bezpieczeństwo. Pokój oznacza znacznie więcej niż brak wojny. Bezpieczeństwo ludzkie nie może być dłużej rozumiane w kategoriach czysto wojskowych. Musi raczej obejmować rozwój gospodarczy, sprawiedliwość społeczną, ochronę środowiska, demokratyzację, rozbrowienie i poszanowanie praw człowieka i rządów prawa.</i>	<i>Towards a Culture of Peace</i> <www.unesco.org/opi2/lettres/TextAnglais/AnnanE.html> 08/22/01
Kofi Annan (2000)	<i>Żądania, przed którymi stoimy, odzwierciedlają również rosnący konsensus, że zbiorowego bezpieczeństwa nie można już wąsko definiować jako brak konfliktu zbrojnego, czy to między państwami, czy w ich obrębie. Rażąco naruszenia praw człowieka, przesiedlenia ludności cywilnej na dużą skalę, międzynarodowy terroryzm, pandemia AIDS, handel narkotykami i bronią oraz katastrofy środowiskowe stanowią bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa ludzi, zmuszając nas do przyjęcia bardziej skoordynowanego podejścia do szeregu problemów.</i>	Report of the Secretary – General on the Work of the Organization. General Assembly Official Records Fifty –fifth session Supplement No.1 (A/55/1). New York: United Nations, 2000, p. 4; <www.un.org/documents/sg/report00/a551e.pdf> 08/27/01

Kofi Annan (2000)	<i>Bezpieczeństwo człowieka, w jego najszerszym znaczeniu, obejmuje znacznie więcej niż brak gwałtownego konfliktu. Obejmuje prawa człowieka, dobre rządy, dostęp do edukacji i opieki zdrowotnej oraz zapewnienie, że każda osoba ma możliwości i wybory, aby wypełnić swój potencjał. Każdy krok w tym kierunku prowadzi do zmniejszenia ubóstwa, osiągnięcia wzrostu gospodarczego i zapobiegania konfliktom. Wolność od niedostatku, wolność od strachu i wolność przyszłych pokoleń do odziedziczenia zdrowego środowiska naturalnego – są to wzajemnie powiązane elementy składowe ludzkiego – a tym samym narodowego – bezpieczeństwa.</i>	Secretary –General Salutes International Workshop on Human Security in Mongolia. Two –Day Session in Ulaanbaatar, May 8 – 10, 2000. Press Release SG/SM/7382; <www.un.org/News/Press/docs/2000/20000508.sgs7382.doc.html> 08/27/01
Sadako Ogata (były) Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (1998)	<i>Kilka kluczowych elementów tworzy bezpieczeństwo jednostki. Pierwszym istotnym elementem jest umożliwienie wszystkim obywatelom życia w pokoju i bezpieczeństwie na własnych granicach. Oznacza to zdolność państw i obywateli do zapobiegania konfliktom i ich rozwiązywania za pomocą pokojowych i bez użycia przemocy środków, a po zakończeniu konfliktu możliwość skutecznego prowadzenia wysiłków na rzecz pojednania. Drugim elementem jest to, że ludzie powinni cieszyć się bez dyskryminacji wszystkimi prawami i obowiązkami – w tym prawami ludzkimi, politycznymi, społecznymi, gospodarczymi i kulturalnymi – które pociągają za sobą przynależność do państwa. Trzecim elementem jest włączenie społeczne lub równy dostęp do procesów tworzenia polityki, polityki społecznej i gospodarczej, a także czerpanie z nich równych korzyści. Czwartym elementem jest ustanowienie praworządności i niezależności wymiaru sprawiedliwości. Każda osoba w społeczeństwie powinna mieć te same prawa i obowiązki oraz podlegać temu samemu zestawowi zasad. Te podstawowe elementy, które opierają się na równości wszystkich wobec prawa, skutecznie usuwają wszelkie ryzyko arbitralności, która tak często przejawia się w dyskryminacji, nadużyciach lub ucisku.</i>	<i>Inclusion or Exclusion: Social Development Challenges For Asia and Europe.</i> Statement of Mrs. Sadako Ogata United Nations High Commissioner for Refugees at the Asian Development Bank Seminar, 27 April 1998. <www.unhcr.ch/refworld/unhcr/hcspeech/27ap1998.htm> 08/22/01

Sadako Ogata (1999)	<i>Zagrożenia dla bezpieczeństwa ludzi są zróżnicowane – polityczne i wojskowe, ale także społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Szeroki wachlarz czynników przyczynia się do tego, że ludzie czują się niepewnie, od składania min przeciwpiechotnych i rozprzestrzeniania broni strzeleckiej, do międzynarodowych zagrożeń, takich jak handel narkotykami czy rozprzestrzenianie się HIV. Dlatego jeszcze raz pozwólcie mi mówić o ludzkiej niepewności z mojej perspektywy. Uchodźcy uciekają przed konfliktami. Jednym z głównych czynników ludzkiej niepewności jest właśnie brak skutecznych mechanizmów politycznych i bezpieczeństwa do rozwiązywania konfliktów.</i>	<i>Human Security: a Refugee Perspective.</i> Keynote Speech by Mrs Sadako Ogata, United Nations High Commissioner for Refugees, at the Ministerial Meeting on Human Security Issues of the „Lysoen Process” Group of Governments. Bergen, Norway, 19 May 1999. < www.unhcr.ch/refworld/unhcr/hcspeech/990519.htm > 08/22/01
Ramesh Thakur wiceprezident, Uniwersytet Narodów Zjednoczonych (1997)	<i>Bezpieczeństwo ludzi odnosi się do jakości życia ludzi w społeczeństwie lub ustroju. Wszystko, co pogarsza ich jakość życia – presja demograficzna, zmniejszony dostęp do zasobów, itd. – stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa. I odwrotnie, wszystko, co może podnieść jakość ich życia – wzrost gospodarczy, lepszy dostęp do zasobów, wzmocnienie pozycji społecznej i politycznej itd. – jest wzmocnieniem bezpieczeństwa ludzi</i>	<i>From National to Human Security.</i> Asia –Pacific Security: The Economics –Politics Nexus. Eds. Stuart Harris, and Andrew Mack. Sydney: Allen & Unwin, 1997, p. 53-54.
Louise Frechette Zastępca sekretarza generalnego ONZ (1999)	<i>Co rozumiemy przez bezpieczeństwo jednostki? Mówiąc najprościej, mamy na myśli wszystkie te rzeczy, które mężczyźni i kobiety na całym świecie cenią najbardziej: wystarczającą ilość żywności dla rodziny; odpowiednie schronienie; dobre zdrowie; nauczanie dzieci; ochrona przed przemocą, czy to zadana przez człowieka czy z natury; i państwo, które nie uciska swoich obywateli, ale rządzi za ich zgodą.</i>	Statement by the United Nations Deputy Secretary –General Louise Frechette to a high – level panel discussion on the occasion of the twentieth anniversary of the Vienna International Centre (VIC), October 9, 1999. < www.un.org/News/Press/docs/1999/19991012.dsgsm70.doc.htm > 08/02/01
Hans Van Ginkel Rektor, Uniwersytet Narodów Zjednoczonych i Edward Newman (2000)	<i>W kategoriach politycznych, bezpieczeństwo jednostki jest zintegrowanym, zrównoważonym, kompleksowym zabezpieczeniem przed strachem, konfliktem, ignorancją, ubóstwem, deprawacją społeczną i kulturową oraz głodem, opierającym się na wolnościach pozytywnych i negatywnych</i>	<i>In Quest of “Human Security.”</i> Japan Review of International Affairs 14.1 (2000): 79.

Źródło: Wybór na podstawie: *Definitions of Human Security*; Definitions.pdf, (4.08.2019 r.).

Przykłady definiowania bezpieczeństwa jednostki w opracowaniach naukowych

Nie ulega wątpliwości, że szczególne znaczenie dla nauki mają definicje bezpieczeństwa jednostki, zawarte w opracowaniach naukowych. Kilka przykładowych definicji zawarto w tabeli 2. Definicje bezpieczeństwa jednostki są również publikowane na stronach internetowych. Niżej podanych zostało kilka przykładów (tabela 3).

Tabela 2. Wybrane definicje z opracowań naukowych

Autor/ autorzy	Bezpieczeństwo jednostki	Źródło
Lincoln Chen (1995)	<i>Termin bezpieczeństwo ludzkie [...] koncentruje się na koncepcji bezpieczeństwa opartej na przetrwaniu człowieka, dobrobycie i wolności. [...] w konceptualizacji bezpieczeństwa ludzkiego jako celu. W tym schemacie inne formy bezpieczeństwa, takie jak bezpieczeństwo wojskowe, nie są ostatecznymi celami. Są to raczej inne formy bezpieczeństwa.</i>	<i>Human Security: Concepts and Approaches. Common Security in Asia New Concepts of Human Security. Eds. Tatsuro Matsumae and Lincoln C. Chen. Tokyo: Tokai University Press, 1995, p.139.</i>
David T. Graham i Nana K. Poku (2000)	<i>Zamiast postrzegać bezpieczeństwo jako związane z „indywidualnymi obywatelami” (to znaczy ze swoimi państwami), nasze podejście postrzega bezpieczeństwo jako związane z „indywidualnymi osobami” (Krause i Williams 1997). W związku z tym w tym połączeniu zagadnień dotyczących idei bezpieczeństwa i wyzwolenia człowieka jest pojęcie etyczne i moralne. Jako podejście, które koncentruje się na znaczeniu niepewności stojącej przed ludźmi, a nie rządami lub instytucjami, bezpieczeństwo jednostki dotyczy przekroczenia dominującej paradygmatycznej ortodoksji, która postrzega krytyczne obawy związane z migracją – rozpoznanie (tj. obywatelstwo), podstawowe potrzeby (tj. utrzymanie), ochrona (tj. status uchodźcy) lub prawa człowieka (tj. status prawny) – jako problemy polityki między państwowej, a w konsekwencji pozostaje poza sferą etyczną i moralną.</i>	<i>Migration, Globalisation and Human Security. London: Routledge, 2000, p. 17.</i>

Anne Hammerstad (2000)	<i>Zgodnie z zarówno podejściem „krytycznym”, jak i „ludzkim”, bezpieczeństwo polega na osiągnięciu społecznych, politycznych, środowiskowych i ekonomicznych warunków sprzyjających życiu w wolności i godności dla jednostki</i>	<i>Whose Security? UNHCR, Refugee Protection and State Security After the Cold War. „Security Dialogue” 31.4 (2000): 395.</i>
Gary King, Christopher Murray (2002)	<i>Bezpieczeństwo jednostki – liczba lat przyszłego życia spędzonego poza stanem „ogólnego ubóstwa”.</i>	<i>Rethinking Human Security. „Political Science Quarterly”. (Winter 2002): In Press. Manuscript, p. 2. <www.gking.harvard.edu/files/hs.pdf> 08/22/01 21 Ibid. Manuscript,</i>
Gary King, Christopher Murray (2002)	<i>Nasza propozycja dla oszczędnego zestawu domen do pomiaru bezpieczeństwa ludzi byłaby dochodem, zdrowiem, edukacją i wolnością polityczną i demokracją</i>	<i>[Ibid. p.14]</i>
Jennifer Leaning, M.D., S.M.H., Sam Arie	<i>Bezpieczeństwo ludzi jest podstawowym warunkiem zrównoważonego rozwoju człowieka. Wynika to ze społecznych, psychologicznych, ekonomicznych i politycznych aspektów życia ludzkiego, które w czasach ostrego kryzysu lub chronicznego niedostatku chronią przetrwanie jednostek, wspierają indywidualne i grupowe zdolności do osiągnięcia minimalnie odpowiednich standardów życia i promują konstruktywne przywiązanie do grupy i ciągłość w czasie. Najważniejsze mierzalne elementy można podsumować jako: zrównoważone poczucie domu; konstruktywne sieci społeczne i rodzinne; akceptacja przeszłości i pozytywne zrozumienie przyszłości. Sugeruje się, że te komponenty można najlepiej zmierzyć za pomocą trendów w ich odwrotnych wskaźnikach (dyslokacja społeczna, dynamiczna nierówność i stopa dyskontowa) zgodnie z metrykami i jednostkami, które będą wymagały dalszej specyfikacji.</i>	<i>Human Security in Crisis and Transition: A Background Document of Definition and Application. Working Draft, Prepared for US AID / Tulane CERTI. September 2000, p. 37.</i>
Sabina Alkire (2002)	<i>Celem bezpieczeństwa jednostki jest ochrona żywotnego rdzenia życia wszystkich ludzi przed krytycznymi dla nich, powszechnymi zagrożeniami – ochrona, która nie zaburza długookresowego rozwoju ludzi.</i>	<i>Conceptual Framework for the commission on Human Security <www.humansecurity-chs.org/doc/frame.html></i>
Ryszard Wróblewski (2011)	<i>Bezpieczeństwo personalne (bezpieczeństwo jednostki –R.W) dotyczy zaspakajania szeroko pojętych potrzeb jednostki ludzkiej. Obejmuje ono przede wszystkim problematykę z zakresu wolności, praw człowieka i obywatela, a także jakość życia.</i>	<i>Zarządzanie kryzysowe jako element zarządzania bezpieczeństwem narodowym, UPH, Siedlce 2011.</i>

Źródło: Opracowanie własne z wykorzystaniem *Definitions of Human Security*; Definitions.pdf (04.08.2019).

Tabela 3. Definicje bezpieczeństwa jednostki w innych źródłach internetowych

Autor/ autorzy	Bezpieczeństwo jednostki	Źródło
Steven Lonergan, Kent Gustavson i Brian Carter (2000)	<i>Ponieważ nasza perspektywa się zmienia, ważne jest dostosowanie naszych ram polityki, aby sprostać tej zmianie. Alternatywą jest skupienie się na bezpieczeństwie ludzi, uznanie wzajemnych powiązań środowiska i społeczeństwa oraz uznanie, że nasze postrzeganie naszego środowiska i sposób interakcji z otoczeniem są budowane historycznie, społecznie i politycznie. W tym kontekście bezpieczeństwo ludzkie jest osiągnięte, gdy i gdzie jednostki i społeczności:</i> • mają możliwości konieczne do położenia kresu, złagodzenia lub dostosowania się do zagrożeń dla ich praw człowieka, środowiska i praw społecznych; • mają zdolność i swobodę korzystania z tych możliwości oraz aktywnie uczestniczą w ich realizacji. <i>Bezpieczeństwo ludzkie ucieleśnia pogląd, że problemy należy zawsze rozwiązywać z szerszej perspektywy, która obejmuje zarówno ubóstwo, jak i kwestie równości (społeczne, gospodarcze, środowiskowe lub instytucjonalne), ponieważ takie są kwestie, które często prowadzą do niepewności i konfliktu.</i>	<i>The index of Human Insecurity.</i> AVISO Bulletin Issue No. 6 (January 2000), <www.gechs.org/aviso/AvisoEnglish/six/six.shtml> 08/24/01
George MacLean	<i>Mówiąc ogólnie, bezpieczeństwo ludzi przenosi naszą uwagę z tradycyjnego bezpieczeństwa terytorialnego na bezpieczeństwo człowieka. Bezpieczeństwo ludzkie uznaje, że indywidualna ochrona i zachowanie jednostki wynika nie tylko z ochrony państwa jako jednostki politycznej, ale także z dostępu do dobrobytu jednostki i jakości życia. Jednak bezpieczeństwo ludzkie nie ogranicza się jedynie do „objęcia” indywidualnymi korzyściami (takimi jak edukacja, opieka zdrowotna, ochrona przed przestępczością itp.); dzieje się tak, ponieważ kwestie te można uznać za część celów suwerennych państw. Bezpieczeństwo ludzkie oznacza raczej ochronę przed przemocą nieustrukturyzowaną, która często towarzyszy wielu aspektom bezpieczeństwa nieterytoryalnego, takim jak przemoc wynikająca z niedoboru środowiska lub</i>	<i>The Changing Concept of Human Security: Coordinating National and Multilateral Responses,</i> <www.unac.org/canada/security/maclean.html> 08/22/01

	masowa migracja. Dlatego też, podobnie jak tradycyjne pojęcia bezpieczeństwa terytorialnego, obejmują przemoc strukturalną przejawiającą się w wojnie państwowej, tak bezpieczeństwo ludzkie zajmuje się także kwestią przemocy nieustrukturyzowanej. Krótko mówiąc, bezpieczeństwo ludzkie obejmuje bezpieczeństwo jednostki w jej osobistym otoczeniu, w jej społeczności, i w ich otoczeniu.	
Astri Suhrke (1999)	Niezależnie od tego, czy zagrożeniem jest przemoc ekonomiczna, czy fizyczna, konieczne są natychmiastowe środki ochronne, jeśli długoterminowe inwestycje, mające na celu poprawę warunków mogą być w ogóle istotne. Wynika z tego, że rdzeń ludzkiej niepewności można postrzegać jako skrajną podatność na zagrożenia. Głównym zadaniem polityki inspirowanej troską o bezpieczeństwo ludzkie byłaby zatem ochrona osób najbardziej narażonych. [...] Filozofowie nie mówią nam dokładnie, kim są bezbronni, ale oczywiste jest, że osoby narażone na bezpośrednie fizyczne zagrożenia życia lub pozbawienie zasobów podtrzymujących życie są wyjątkowo wrażliwe. [...] Inne osoby mogą znajdować się w równie groźnych dla życia pozycjach z powodu głębokiego ubóstwa lub klęsk żywiołowych. Daje nam to trzy kategorie osób szczególnie wrażliwych: • ofiary wojny i konfliktów wewnętrznych; • ci, którzy żyją w skrajnym ubóstwie i tym samym mają strukturalną pozycję na skraju katastrofy społeczno-gospodarczej; • ofiary klęsk żywiołowych. W tym schemacie stan skrajnego ubóstwa lub bezsilności nie różni się jakościowo od podatności na przemoc fizyczną podczas konfliktu. Rzeczywiście przypomina koncepcję „przemocy strukturalnej” opracowaną w latach 70. przez Johana Galtunga.	<i>Human Security and the Interests of States.</i> „Security Dialogue”. 30.3 (1999): 265-276.

Caroline Thomas (1999)	<i>Bezpieczeństwo jednostki opisuje stan istnienia, w którym zaspokajane są podstawowe potrzeby materialne oraz w którym godność ludzka, w tym znaczący udział w życiu społeczności. Takie ludzkie bezpieczeństwo jest niepodzielne; nie może być prowadzone przez ani dla jednej grupy kosztem innej.</i>	Caroline Thomas, and Peter Wilkin, eds. <i>Globalization, Human Security, and the African Experience</i> , Boulder/ London: Lynne Rienner Publishers, Inc, 1999, p. 3. 28.
McCor-mack (2008)	<i>Dyskurs o bezpieczeństwie ludzkim [...] potencjalnie pozwala silnym państwom lub instytucjom międzynarodowym na większą swobodę interweniowania i regulowania słabszych państw na wiele różnych sposobów. Służy to osłabieniu obywateli słabych lub zubożałych państw. Podczas gdy ich własne państwo podlega większej kontroli i regulacji przez społeczność międzynarodową – rzekomo w ich imieniu – obywatele tych państw nie mają środków, za pomocą których mogliby kontrolować lub pociągać do odpowiedzialności główne instytucje międzynarodowe lub potężne państwa.</i>	<i>A Critical Evaluation of the concept of Human Security;</i> <www.eir.info/2014/07/05/a-critical-evaluation-of-the-concept-of-human-security/>

Źródło: Opracowanie własne z wykorzystaniem *Definitions of Human Security*; Definitions.pdf, (04.08.2019).

Kluczowe pytanie

Przedstawione wyżej przykłady definiowania bezpieczeństwa jednostki, w zasadzie niezależnie od tego, czy ich autorami są politycy, czy pracownicy naukowi dowodzą, że należy je definiować w szerszej perspektywie, a więc w ramach koncepcji trzeciej.

Naszym zdaniem problem definiowania tego rodzaju bezpieczeństwa jest bardzo złożony, ponieważ należy uwzględnić trzy różne przedmiotowo perspektywy:

- nauk humanistycznych i społecznych;
- studiów bezpieczeństwa, wyłonionych w latach 90.tych XX wieku z nauki o stosunkach międzynarodowych i dotyczących kontekstu międzynarodowego bezpieczeństwa jednostki;
- nauk o bezpieczeństwie, badających problemy bezpieczeństwa narodowego.

Celowo tutaj pomijam badania bezpieczeństwa ludzi w ramach nauk medycznych i nauk technicznych, bowiem są to zagadnienia całkiem odrębne.

Wiedza będąca rezultatem badań bezpieczeństwa jednostki w perspektywie nauk humanistycznych i społecznych jest oczywiście bardzo pożądana, jednakże nie może być ona bezpośrednio wykorzystana na użytek budowania systemów bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa jednostki. Może i powinna wspierać badania prowadzone w pozostałych perspektywach.

Wiedza tworzona w ramach studiów bezpieczeństwa dotyczy m.in. międzynarodowych aspektów bezpieczeństwa jednostki. Wprawdzie stanowi istotny składnik wiedzy o otoczeniu bezpieczeństwa narodowego, jednakże sama, podobnie jak badania w ramach pierwszej perspektywy, ma bardzo ograniczony wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa jednostkom.

Jak dobitnie wykazują przytoczone wyżej definicje bezpieczeństwa jednostki, wymaga ono kompleksowej ochrony. Kto może zapewnić taką ochronę? Tylko państwo. Jest ono przeto podmiotem bezpieczeństwa, mającym obowiązek gwarantowania tego bezpieczeństwa. Wszystkie oficjalne strategie bezpieczeństwa narodowego taki cel sobie stawiają.

W tym miejscu można postawić kluczowe pytanie tego artykułu: ***Czy bezpieczeństwo jednostki należy traktować jako kategorię samodzielną, czy też jako składową bezpieczeństwa narodowego?***

W świetle powyższych uwag trzeba stwierdzić, że pomimo zapisów strategicznych dotyczących działań państwa w przedmiocie bezpieczeństwa jednostki, często nie jest ono zapewniane, ponieważ na pierwszym planie pozostają zagadnienia wzmacniania aparatu państwowego i zwiększania kontroli na obywatelami. Często tłumaczy się tego typu działania zagrożeniami ze strony terroryzmu.

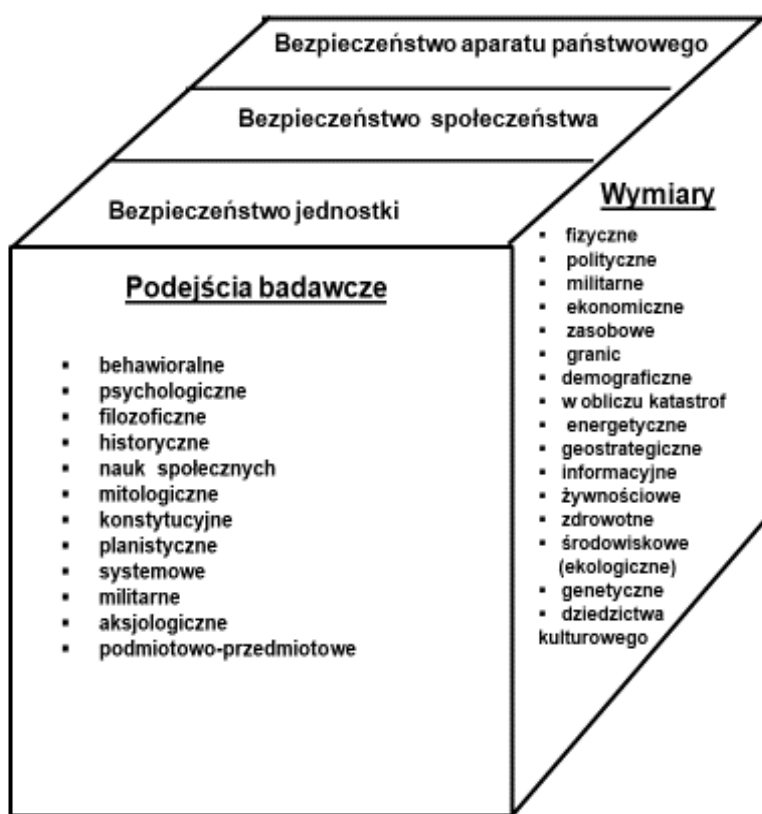
Bezpieczeństwo jednostki w perspektywie nauki o bezpieczeństwie nie powinno być traktowane w oderwaniu od bezpieczeństwa narodowego, a stanowić jego integralną część – płaszczyznę przedmiotową, obok bezpieczeństwa społeczeństwa i bezpieczeństwa aparatu państwowego (rysunek 1).

Przedstawiona koncepcja bezpieczeństwa narodowego traktuje je jako zintegrowane i zrównoważone. Wszystkie trzy przedmioty referencyjne (płaszczyzny przedmiotowe) bezpieczeństwa narodowego powinny być traktowane (przynajmniej w okresie pokoju) jako równoważne. To ostatnie za-

strzeżenie jest o tyle istotne, że w czasie wojny, następuje konieczne przesunięcie punktu ciężkości bezpieczeństwa na bezpieczeństwo społeczeństwa, a zwłaszcza aparatu państwowego.

Konsekwencją tej koncepcji jest postulat zmiany treści strategii bezpieczeństwa narodowego państwa w kierunku zintegrowania i zrównoważenia wartości chronionych wszystkich przedmiotów referencyjnych, co jednocześnie urzeczywistni wyższy poziom bezpieczeństwa jednostki.

Szczegółowe kwestie tej koncepcji powinny być przedmiotem zainteresowania badaczy z zakresu nauk o bezpieczeństwie.



Rysunek 1. Płaszczyzny przedmiotowe, podejścia badawcze i wymiary bezpieczeństwa narodowego

Bibliografia

A Critical Evaluation of the Concept of Human Security, www.e-ir.info/2014/07/05/a-critical-evaluation-of-the-concept-of-human-security/, (04.08.2019 r.).

Безопасность, [в:] *Гражданская защита: Энциклопедия в 4-х томах*, Москва 2015.

Hamson F. O., *Bezpieczeństwo jednostki* [w:] *Studia bezpieczeństwa*, Williams P. (red.), Kraków 2012.

Definitions of Human Security; Definitions.pdf, (04.08.2019 r.).

United Nations Development Programme (UNDP). *Human Development Report 1994*. New York: Oxford University Press, 23; www.undp.org/hdro/1994/94.htm, (04.08.2019 r.).

Hołyst B., *Bezpieczeństwo jednostki*, Warszawa 2014.

Takasu Y., *Toward Effective Cross-Sectorial Partnership to Ensure Human Security in a Globalized World*. Statement by Mr. Yukio Takasu, Director-General of Multilateral Cooperation Department, at the Third Intellectual Dialogue on Building Asia's Tomorrow. Bangkok, June 19, 2000; www.mofa.go.jp/policy/human_secu/speech0006.html (04.08.2019 r.).